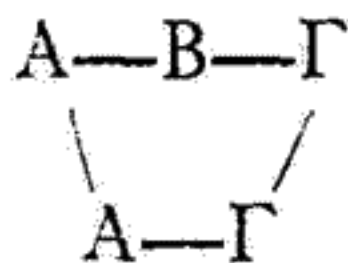

τὰ προσόντα τοῦ γένους, εἰς τὰ εἶδη, ἢ τὰ τοῦ εἶδους, εἰς τὰ ἄτομα, δύναμιαι κοινοῦ μεταξὺ αὐτῶν χαρακτήρος, τελοῦμεν ἐκείνην τὴν λογικὴν λειτουργίαν ἣτις λέγεται συλλογισμός, καὶ τοὺς κανόνας τοῦ ὀρθοῦ συλλογισμοῦ ὑποθέτω ὅτι ἐδιδάχθης ἐν τῇ λογικῇ, καὶ ἤξεύρεις ὅτι σύγκειται ἐκ τριῶν προτάσεων καὶ τριῶν ὄρων, ὧν ὁ εἰς λέγεται μέσος, διότι συνδέει τοὺς ἄλλους δύο, οἵτινες λέγονται ἄκρα, ὥστε τεθέντων τῶν ὄρων Α, Β, Γ, ὁ ὄρος Β εἶναι ὁ εἰς τὸ Α καὶ τὸ Γ κοινὸς χαρακτήρ, ὅθεν εἶναι ὁ μέσος, καὶ οἱ Α καὶ Γ εἶναι τὰ δύο ἄκρα, καὶ ἐπομένως αἱ τρεῖς προτάσεις συνδέονται διὰ τοῦ μέσου, ὡς ἐν τῷ διαγράμματι·

Ἐπιπέθεις ὅτι Α εἶναι τὸ γένος ἢ τὸ εἶδος, Β ὁ κοινὸς χαρακτήρ δι' οὗ τὸ ἄτομον Γ περιλαμβάνεται εἰς τὸ γένος ἢ εἶδος Α, ἄρα ὅτι εἴπομεν περὶ τοῦ Α ἀληθεύει καὶ περὶ τοῦ Γ. Δὲν ἐκτείνωμαι περισσότερο περὶ τούτων, διότι, ἐπαναλαμβάνω, σὲ ὑποθέτω γινώσκοντα ἤδη τὴν λογικὴν ταύτην θεωρίαν, καὶ δὲν ἀγνοεῖς ὅτι ὁ συλλογισμὸς οὗτος, δι' οὗ προβαίνομεν ἀπὸ τῶν γενικῶν

εἰς τὰ μερικά, ἀπὸ τῶν καθ' ὅλου εἰς τὰ κατὰ μέρος, λέγεται ἀποδεικτικός, καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους, ἐξαγωγικός (deductif).

Ἄλλὰ παρὰ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ συλλογισμοῦ ὑπάρχει καὶ ἕτερον, ὃ δι' ἐπαγωγῆς, ἢ κατ' ἐπαγωγὴν, ἢ ἐπαγωγικός (inductif) συλλογισμός, καθ' ὃν φαίνεται ὅτι ἀπ' ἐναντίας προβαίνομεν ἀπὸ τῶν μερικῶν εἰς τὰ γενικά, διότι λέγομεν τὰ ζῶα, φέρ' εἰπεῖν, Α, Β, Γ, Δ κλ. ἔχουσι τὸ δεῖνα προσόν, ἄρα πάντα τὰ ζῶα τὸ ἔχουσι, καὶ νοεῖς κάλλιστα ὅτι διὰ νὰ ᾔηται ὁ συλλογισμὸς οὗτος τέλειος καὶ συμπερασματικός, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν οὐ μόνον τὰ ζῶα Α, Β, Γ, Δ, ἀλλὰ πάντα τὰ ζῶα, ἵνα συμπεράνωμεν ὅτι πάντα ἔχουσι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος προσόν, ἀλλὰ τότε ὁ συλλογισμὸς δὲν εἶναι εἰμὴ ἐπανάληψις καὶ ταυτολογία. Καὶ τρώντι, ὃ κατ' ἐπαγωγὴν συλλογισμὸς πάντοτε ἐθεωρήθη ὡς ἀτελής, διότι ἐκ τῶν ὀλίγων δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν λογικῶς περὶ πάντων. Καὶ ὅμως ἡ ἐπαγωγὴ εἶναι ὁ ἰσχυρότερος μοχλὸς τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων, καὶ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ἐμάθομεν ὅτι ἤξεύρομεν περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων. Πῶς τοῦτο; Ἴδου τὸ πῶς. Εἶδομεν ὅτι τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη ὑπάρχουσιν ἐν τῇ φύσει διεσπαρμένα εἰς τὰ ἄτομα

καὶ συγκεκριμένα ἐν αὐτοῖς μετὰ τινων ὅλως ἀτομικῶν χαρακτήρων· λ. χ. ἐν τῷ Σωκράτει ὑπάρχουσιν οἱ ἀτομικοὶ αὐτοῦ χαρακτῆρες, ἡ σοφία, ἡ ἀρετή, ἡ εὐσέβεια, δι' ὧν διακρίνεται τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ οἱ γενικοὶ χαρακτῆρες, τὸ λογικὸν καὶ τὸ ζῶον, οἵτινες εἶναι κοινοὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διότι οἷον δῆποτε ἀτομον ὑπάγεται εἰς τι γένος, καὶ περιλαμβάνεται ἐν αὐτῷ. Παρομοίως ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς φύσεως, πάντα ὑπάγονται εἰς τι γένος ἢ εἶδος· ἐν τεμάχιον σιδήρου λ. χ. ὑπάγεται εἰς τὸ εἶδος σίδηρος, ὅπερ ὑπάγεται εἰς τὸ γένος, μέταλλον, καὶ τοῦτο εἰς ἄλλο εὐρύτερον καὶ περιεκτικώτερον γένος, ὀρυκτόν, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὅτε λοιπὸν μελετῶμεν ἐν ἧ πλείονα ἀντικείμενα τῆς φύσεως λ. χ. τεμάχιά τινα σιδήρου καὶ δι' ἐπανειλημμένων παρατηρήσεων καὶ πειραμάτων ἀνακαλύπτομεν ἐν αὐτοῖς νέας ιδιότητας, εἶναι φανερόν ὅτι, ἂν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐνεργοῦμεν ἐπὶ τινων ἀτόμων, πραγματικῶς ἐνεργοῦμεν ἐπὶ τοῦ εἶδους εἰς ὃ ὑπάγονται τὰ τεμάχια ταῦτα καὶ οὐ εἶναι δείγματα, καὶ ὅταν ἀνακαλύψωμεν ἐν αὐτοῖς νέαν τινὰ ιδιότητα, προσθέτομεν ἐν νέον στοιχεῖον εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ εἶδους, καὶ ἐπομένως τὸ στοιχεῖον τοῦτο δυνάμεθα ἀσφαλῶς ν' ἀποδώ-

σωμεν εἰς πάντα τὰ εἰς αὐτὸ ὑπαγόμενα ἄτομα διὰ τοῦ συνήθους ἐξαγωγικοῦ συλλογισμοῦ, ὥστε ἡ ἐπαγωγή προετοιμάζει τὴν ἐξαγωγήν, καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἀληθῆς φύσις τῆς ἐπαγωγῆς. Ἡ ἐξαγωγή συμπληροῖ τὴν ἐπαγωγήν καὶ τὴν μεταβάλλει εἰς συλλογισμόν τέλειον καὶ ἀποδεικτικόν, τὸν ὁποῖον δὲν κάμνομεν πάντοτε, ἀλλ' ἠξεύρομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ κάμωμεν, καὶ ὅτι θέλει πάντοτε ἀληθεύσει. Καὶ εἰ δὲν ἀπατῶμαι, καὶ αὕτη ἡ πολυσήμαντος λέξις ἐπαγωγή, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τοῦτο σημαίνει. Δι' αὐτῆς ἐπάγομεν ἤτοι ἐπιφέρομεν παραδείγματα ἑνὸς εἴδους, καὶ διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν λογικῆς ἐργασίας προσθέτομεν νέα στοιχεῖα εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ εἴδους. Τῆς λογικῆς ταύτης ἐργασίας ἔθηκε τοὺς κανόνας ὁ Βάκων ἐν τῷ Νέῳ Ὁργάνῳ καὶ συνεπλήρωσεν ὁ Στ. Μίλλ ἐν τῇ Λογικῇ του, εἰς ἣν δύνασαι νὰ ἴδῃς πῶς πρέπει νὰ γίνωνται αἱ παρατηρήσεις καὶ τὰ πειράματα πρὸς ἀνακάλυψιν νέων ἰδιοτήτων. Ἐν τούτοις νοεῖς ὅτι πᾶσαι αἱ ἐξ ἐπαγωγῆς γνώσεις εἶναι βέβαιαι, ὡς αἱ δι' ἐξαγωγῆς, καὶ ὅτι μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον καὶ κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον αὐτῆς ἀντίκειται ἡ ἐπαγωγή τῷ συλλογισμῷ, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλ' ὅτι ἐν τέλει καὶ κατ' οὐσίαν ταυτίζεται μετ' αὐτοῦ. — Ἐὰν τώρα

ἐφαρμόσωμεν ὅσα εἶπομεν εἰς τὸ ἡμέτερον ζήτημα, θέλομεν ἴδει ὅτι λύεται ἀφ' ἑαυτοῦ. Τῶντι, ὑπόθεσις ὅτι πρόκειται οὐχὶ περὶ παρατηρήσεως τῶν ἐκτός, ἀλλὰ περὶ ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως τῶν ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι διὰ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ὑπὸ πολλῶν καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ περιστάσεις ἐπιμελῶς καὶ ἀμερολήπτως γενομένης βεβαιούμεθα περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐσωτερικοῦ γεγονότος· ποῖον εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας ταύτης; Θέλομεν προσθέσει νέον στοιχεῖον εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἡμετέρου εἴδους, καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦτο θέλομεν δυνηθῆ ν' ἀποδώσωμεν ἀσφαλῶς εἰς πάντα τὰ ἐν αὐτῷ περιλαμβανόμενα ἄτομα δηλ. εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἴδου πῶς διὰ νομίμου ἐπαγωγῆς μορφόγονται ψυχολογικαὶ θεωρίαι ἔχουσαι τὴν αὐτὴν γενικότητα καὶ βεβαιότητα τῶν ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμασι. Αὐτὴ ἡ Λογικὴ, ἧς τὴν ἐπικράτειαν διήλθομεν ἐπιτροχάδην, δὲν εἶναι λαμπρὸν παράδειγμα τῆς γενικότητος καὶ βεβαιότητος τῶν ψυχολογικῶν θεωριῶν; Τοὺς νόμους τῆς λογικῆς δὲν ἐπενόησεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλ' ἀνεκάλυψεν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ πνεύματι διὰ τῆς ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τῶν συγχρόνων λογικογράφων τίς ἠρνήθη, ἢ τίς δύναται ν' ἀρνηθῆ τοὺς νόμους

τούτους; δὲν εἶναι οὗτοι ἀνώτεροι κατὰ τὴν ἀκρίβειαν, τὴν γενικότητα καὶ τὴν βεβαιότητα καὶ αὐτῶν τῶν μαθηματικῶν θεωριῶν, αἵτινες διὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν κατασκευάζονται; καὶ διατί νὰ μὴ πιστεύσωμεν ὅτι καὶ τοὺς ἄλλους νόμους τοῦ πνεύματος δυνάμεθα διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου ν' ἀνακαλύψωμεν καὶ ἐπαληθεύσωμεν; — Βλέπεις λοιπόν, φίλτατε Εὐγένιε, ὅτι τὴν βεβαιότητα ἦν ποριζόμεθα ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως δυνάμεθα νὰ μεταδώσωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ὅτι πρέπει καὶ αὐτοὶ νὰ ἔχωσιν ὅσα παρατηροῦμεν ἐν ἡμῖν, εἴναι ἀληθῶς ἄνθρωποι, καὶ ὅτι κατὰ τὴν βεβαιότητα καὶ γενικότητα οὐδὲν ὑστερεῖ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἢ ψυχολογία. Ἐλύθη λοιπόν τὸ πρῶτον ζήτημα ὅπερ μοι ἔθηκας· θέλω σοι γράψαι προσεχῶς περὶ τοῦ δευτέρου.

ΙΕ'

Φιλοθέου πρὸς Εὐγένιον.

Τὸ δεύτερον ζήτημα ἀνάγεται εἰς τὴν γένεσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ καθ' ἡμᾶς ψυχολογία, λέγεις, τοσοῦτω μᾶλλον φαίνεται ἀβεβαία καὶ ἀνεπίδεκτος ἐπιστημονικῆς γενικότητος, καθ' ὅσον ὁ

ἄνθρωπος βαθμηδὸν ἐμορφώθη οἷος εἶναι σήμερον, καὶ ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς του εἶναι ἡ τελευταία μεταμόρφωσις ἄλλων προγενεστέρων καὶ ἀτελεστέρων, καὶ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀχώριστος τοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ ἀναπτύσσεται καὶ τελειοποιεῖται ἀναλόγως πρὸς αὐτόν, ἄρα καὶ αὐτὴ βαθμηδὸν μετεμορφώθη, καὶ ἡ σημερινὴ ψυχὴ μας δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ τῶν τε ἱστορικῶν καὶ προϊστορικῶν προπατόρων μας· ἄρα ἡ ψυχολογία πρέπει νὰ γίνῃ οὐχὶ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως τῆς ψυχῆς τοῦ νῦν ἀνθρώπου, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς μελέτης τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως, καὶ τότε θέλει συμπεριλάβει ἐξ ἀνάγκης καὶ τὴν ψυχὴν τῶν ζώων ἀπὸ τοῦ μικροτάτου μέχρι τοῦ ἀνθρωποειδοῦς πιθήκου, οὗ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπόγονος. Δὲν εἶναι τοῦτο τὸ ἐπιχείρημά σου;

Ἐξ αὐτοῦ βλέπω ὅτι ἐμυήθης τὰ τοῦ Δαρβίνου, ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἐὰν τὰ ἐμελέτησας ἀρκούντως, πολλῶ δὲ μᾶλλον, ἐὰν ἐμελέτησας ὅσα ἐγράφησαν κατὰ τῆς περιφήμου ταύτης ὑποθέσεως, διότι δὲν ἀγνοεῖς ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένη ἀλήθεια, ἀλλ' ὑπόθεσις, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, καὶ ἐὰν σταθμίσῃς ἀκριβῶς τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἴσως φθάσῃς εἰς τὸ συμπέρασμα εἰς ὃ ἔφθασα

ἐγώ, ὅτι δηλαδὴ ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν ἔχει ὑπὲρ
 ἑαυτῆς τόσα ἐπιχειρήματα, ὥστε νὰ ἰσοδυναμῆ,
 ὡς ἄλλαι ὑποθέσεις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, πρὸς
 ἀποδεδειγμένην ἀλήθειαν. Ὁ περικλεῆς οὗτος φυ-
 σιοδίφης παρετήρησεν ὅτι διὰ τῆς ἐντέχνου δια-
 λογῆς (selection) καὶ ἀνατροφῆς τῶν φυτῶν καὶ
 τῶν ζώων μεταβάλλεται ἡ φύσις αὐτῶν, καὶ
 παράγονται ποικίλαι μορφαὶ αὐτῶν κατὰ τὸ
 χρῶμα, τὸ ἀνάστημα, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐνὸς
 ἢ τοῦ ἄλλου ὄργάνου, καὶ ὅτι αἱ ποικιλίαι αὗται
 μεταδίδονται ἀκολούθως εἰς τὰ ἐξ αὐτῶν γεννώ-
 μενα ἄτομα· παρετήρησεν ἐπίσης ὅτι τοιαύτη τις
 διαλογὴ γίνεται ἐνίοτε καὶ ἐν τῇ φύσει, καὶ ἐπι-
 θυμῶν νὰ ἐξηγήσῃ τὴν γένεσιν τῶν διαφορῶν
 εἰδῶν, ἐγενίκευσε τὴν παρατηρηθεῖσαν μεταμόρ-
 φωσιν καὶ ἀνεβίβασεν εἰς καθολικὸν νόμον τῆς
 φύσεως. Ἐξήγησε δὲ τὴν μεταμόρφωσιν ταύτην
 διὰ τῆς πάλης, ἣτις πραγματικῶς γίνεται, μεταξὺ
 τῶν ἰσχυροτέρων ζώων καὶ τῶν ἀσθενεστέρων πρὸς
 διατήρησιν τῆς ζωῆς των (struggle for life),
 καὶ καθ' ἣν ἐπιζῶσι τὰ ἰσχυρότερα, διὰ τῆς δια-
 λογῆς τῶν φύλων καθ' ἣν τὰ ἄρρενα ἀμιλλῶνται
 πρὸς ἄλληλα πρὸς κυρίευσιν τῶν θηλέων, καὶ
 διὰ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ κλίματος καὶ τοῦ περιέ-
 χοντος, δι' ἧς ἀναπτύσσονται ἐξαιρετικῶς τινὰ ὄρ-

γανα καὶ ἄλλα ἐλαττοῦνται ἢ ἐξαφανίζονται, καὶ
 προσαρμόζεται οὕτω τὸ ζῶον εἰς τὰς ἐξωτερικὰς
 περιστάσεις ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων διάγει, ὥστε
 τὸ ὄργανον δὲν ὑπάρχει δι' ἣν τελεῖ λειτουργίαν,
 ἀλλ' ἡ ἀνάγκη τῆς λειτουργίας παράγει καὶ ἀνα-
 πτύσσει καὶ τελειοποιεῖ τὸ ὄργανον. Καὶ ἐπειδὴ
 ἡ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων μεταμόρφωσις, ἣν
 ἐξέλιξιν (evolution) ὀνομάζει, πρέπει νὰ ἔγινε
 βαθμηδὸν καὶ προοδευτικῶς, ἐχάραξε τὴν κλίμακα
 τῶν ὄντων, ἥτοι τὸ γενεαλογικὸν δένδρον αὐτῶν,
 καὶ ἐκ τοῦ πρώτου καὶ ἀτελεστάτου καὶ σχεδὸν
 ἀοράτου ὄργανισμοῦ ὃν ἀνεκάλυψεν εἰς τὰ βάθη
 τοῦ ὠκεανοῦ ἰσχυρίσθη ὅτι παρήχθησαν πάντες
 οἱ ἄλλοι, καὶ ἡ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι παρατηροῦνται
 ἐν πολλοῖς τῶν ζώων καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ
 ὄργανα ἢ λείψανα ὀργάνων οὐδεμίαν ἔχοντα χρῆσιν
 καὶ διαμείναντα τρόπον τινὰ ὡς μάρτυρες τῆς
 γενομένης μεταμορφώσεως. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ
 κλίμακι τῶν ὄντων ὑπάρχουσι κενά, ἰδίως κατὰ
 τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ πιθήκου εἰς τὸν ἀνθρω-
 πον, ὑπέθεσεν ὅτι πρέπει νὰ ὑπῆρξαν διάμεσα ζῶα,
 ἅτινα οὔτε εὗρέθησαν, οὔτε λείψανα αὐτῶν ἀνεκα-
 λύφθησαν μέχρι τοῦδε. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἡ
 ἐξέλιξις αὕτη ἀπαιτεῖ χρόνον μακρότατον, οἱ δαρ-
 βινισταὶ δὲν φεῖδονται τῶν αἰώνων, χωρὶς ὅμως

ν' ἀποδείξωσιν ἐὰν τὰ ἑκατομμύρια ἑκατομμυρίων
 ἐτῶν ὧν ἔχουσιν ἀνάγκην συμβιβάζονται μὲ τὴν
 ἡλικίαν τῆς γηίνης σφαίρας, ἣτις ἀναντιρρήτως
 ἤργησε νὰ ὑπάρχη κατὰ τινὰ στιγμήν τοῦ χρό-
 νου ἀποσπασθεῖσα ἔκ τινος ἄλλου οὐρανίου σώ-
 ματος, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἀστρονομία, καὶ ἀπό
 τινος νεφώδους καταστάσεως ἐν ᾗ εὕρισκετο
 κατ' ἀρχάς, ἔπηξε διὰ τῆς κυκλοειδοῦς κινήσεως,
 καὶ πολλάς ὑπέστη μεταμορφώσεις, ὡς ἀποδει-
 κνύει ἡ γεωλογία. Ὅτι δὲ ὁ ἄνθρωπος, λέγουσι,
 κατάγεται ἔκ τινος ζώου ἀτελεστέρου, καὶ τοῦτο
 ἐξ ἄλλου, καὶ οὕτω καθεξῆς, ἀποδεικνύεται διὰ
 τῆς μελέτης οὐ μόνον τῶν φυσικῶν χαρακτήρων,
 ἀλλὰ καὶ τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν, διότι καὶ
 ἐν τοῖς ζώοις ὑπάρχει αἴσθησις καὶ βούλησις καὶ
 προαίρεσις καὶ μνήμη καὶ φαντασία καὶ συλλο-
 γισμός, καθὼς ὑπάρχει καὶ ἀγάπη καὶ μῖσος καὶ
 φθόνος καὶ εὐγνωμοσύνη, καὶ ἐν τισιν ἐξ αὐτῶν
 εἶδός τι εὐσεβείας· ὑπάρχει προσέτι κοινωνικὸς
 σύνδεσμος καὶ τάξεις κοινωνικαὶ καὶ ἀρχαὶ καὶ
 τέχνη καὶ ἐπαγγέλματα, πάντα, ἐνὶ λόγῳ, τὰ
 προσόντα τοῦ ἀνθρώπου κατὰ βαθμὸν ἀτελέστε-
 ρον, ἀλλ' οὐχ ἥττον εὐδιάγνωστα καὶ ἀναντίρ-
 ρητα. Καὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τῆς καθολικῆς
 ἐξελίξεως ἐπεκτείνουσί τινες καὶ εἰς τὴν μελέτην

τοῦ νοητικοῦ καὶ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ καὶ ιστορικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν αὐτῷ εὐρίσκουσιν ἐπίσης τὴν ὑπεκράτησιν τῶν ἰσχυροτέρων μορίων, ἤτοι ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, καὶ τὴν διαλογὴν, καὶ τὴν πάλιν τῆς ζωῆς καὶ τὴν προσαρμογὴν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις καὶ τὴν διὰ πάντων τούτων προοδευτικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τῶν κοινωνιῶν καὶ ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ὥστε ἡ ψυχολογία, ἡ λογική, ἡ καλλολογία, ἡ ἠθική, ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας δὲν θὰ ἦναι τοῦ λοιποῦ εἰμὴ τὰ τελευταῖα πορίσματα τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆς ὄψω καὶ τολμηρᾷ αὐτῇ ὑπόθεσιν ἐπληξέ τὴν νεαράν σου φαντασίαν, καὶ εἰς τὴν καταδίκην τῶν μέχρι τοῦδε ἠθικῶν ἐπιστημῶν συμπεριέλαβες καὶ τὴν περὶ ἐλευθερίας ἀσθενῆ μου θεωρίαν, ἀλλ' ἔχε, φίλτατέ μοι, μικρὰν εἰσέτι ὑπομονήν, καὶ θέλεις ἴδῃ ὅτι ἡ ἐπιστήμη τοῦ πνεύματος δὲν καταστρέφεται ὑπὸ τοῦ δαρβινισμοῦ, καὶ ζῆ καὶ ζήσεται, διότι στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθείας.

Καὶ τῶντι, ἡ ὑπόθεσις τοῦ Δαρβίνου, ὄψω εὐλογοφανῆς καὶ ἂν παρίσταται εἰς τινὰς ἐπιστήμονας, φαίνεται εἰς ἄλλους ἀπαράδεκτος, καὶ εἶναι πάντοτε ὑπόθεσις, δηλαδὴ εἰκασία; ἦν

οὐδὲν θετικὸν γεγονός ἀποδεικνύει, διότι μέχρι τοῦδε οὐδεμίαν πραγματικὴν μεταμόρφωσιν ἀπὸ τινος εἶδους εἰς ἕτερον οὔτε παρατήρησεν οὐδεὶς, οὔτε αὐτοὶ οἱ δαρβινισταὶ ἀναφέρουσι. Ποικιλίας πολλὰς δυνάμεθα ν' ἀπολάβωμεν ἐκ τῆς τεχνικῆς διαλογῆς καὶ ἡμερώσεως τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἐκ τῆς διαίτης εἰς ἣν τὰ ὑποβάλλομεν, ἐκ τῆς τεχνητῆς θερμοκρασίας καὶ τοῦ κλίματος καὶ ἄλλων ἐξωτερικῶν περιστάσεων, ἀλλὰ μετάπλασιν καὶ μετουσίωσιν εἰδῶν οὔτε εἶδομεν οὔτε θέλομεν ἰδεῖν, διότι νόμος τῆς φύσεως ἀποδεδειγμένος εἶναι ἀπ' ἐναντίας ἢ μονιμότης τῶν εἰδῶν, ὥστε καὶ μετὰ τὴν διασταύρωσιν αὐτῶν τὰ παλαιὰ εἶδη ἐπανέρχονται. Πῶς δὲ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ θαῦμα τοῦτο κατορθοῦσι μόναι αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις; Ἡ πάλῃ τῶν ἰσχυροτέρων κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων, καθ' ἣν ἐπιζῶσι τὰ πρῶτα, εἶναι γεγονός ἀναντίρρητον, ἀλλ' ἐκ τούτου δυνατὸν νὰ προέκυψεν ἡ βελτίωσις, ἡ ἐνίσχυσις τοῦ εἶδους, οὐδέποτε ὅμως ἡ μεταβολὴ αὐτοῦ εἰς ἕτερον εἶδος. Ἐπίσης ἡ προσαρμογὴ εἰς τὸ περιέχον τροπολογεῖ τὰ ὄργανα, καὶ ἄλλων μὲν φέρει τὴν μείζονα ἀνάπτυξιν, ἄλλων δὲ τὴν ἀτροφίαν, ἀλλ' εἴτε ἡ ἀνάγκη τῆς λειτουργίας προέτρεψε τὴν ἐμφάνισιν

τῶν ὀργάνων, εἴτε ταῦτα προωρίσθησαν εἰς ἡν τελοῦσι λειτουργίαν, πῶς ἐκ τούτου δύναται ν' ἀλλοιωθῆ οὐ μόνον τὸ ὄργανον, ἀλλ' ὁλόκληρος ὁ τύπος τοῦ εἴδους, ὅστις ἀποτελεῖ ἐν ὅλον, οὐ ἕκαστον μέρος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ ἄλλα, καὶ πάντα εἶναι μέσα καὶ τέλη πρὸς ἄλληλα, καὶ πάντα ὁμοῦ συνεργοῦσιν εἰς τὸν γενικὸν σκοπὸν τοῦ ὀργανισμοῦ; παρεκτός ἐάν ἀποδώσωμεν εἰς τὰς τυχαίας ἐνεργείας τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων ἐκείνην τὴν πρόνοιαν ἣν ἀρνούμεθα εἰς τὸν Θεόν. Ὑπάρχει ἀναντιρρήτως ὁμοιότης μεταξὺ ὅλων τῶν ὀργανισμῶν τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ἣ συμπεριλαμβάνονται καὶ τινὰ ἄχρηστα ὄργανα, ὧν δὲν εὐρίσκομεν τὸν λόγον καὶ τὸν σκοπὸν, ἀλλὰ τίνι δικαιώματι σχέσις ὁμοιότητος ἐκλαμβάνεται ὡς σχέσις γενέσεως καὶ παραγωγῆς, καὶ πόσα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ φύσει ὧν ἐπίσης δὲν κατανοοῦμεν τὸν σκοπὸν, ἀν καὶ δυνάμει τοῦ ημετέρου λόγου πιστεύομεν ὅτι σκοπὸν πρέπει νὰ ἔχωσιν; Ἡ δὲ ἐφαρμογὴ τοῦ δαρβινισμοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ἔτι μᾶλλον ἀπαραδέκτος καὶ ἀκατανόητος, διότι μάχεται πρὸς τὰ θετικώτερα καὶ ἐναργέστερα γεγονότα. Ὁ διακεκριμένος φυσιολόγος Huxley, καὶ ποι ἀποδεχόμενος τὰς δαρβινικὰς ὑποθέσεις, λέγει